

Túróczy Imre

Gátolja vagy támogatja a migráció a gazdaság fejlődését? Nemzetközi tapasztalatok elemzése

Imre Túróczy:

Is migration hindering or assisting economic development?

An analysis of international experiences

Summary

The economic and political transition taking place in Central-East Europe has brought about a lot of changes the consequences of which make an impact – among others – on the working conditions, income levels and general living conditions of the population. These changes helped to open up the economy as well as society and made it possible to enjoy a feeling of freedom in several realms of life. The question is how the individual is able to exploit this freedom in his own life situation? Of the possibilities brought by the EU accession in 2004, internal migration is getting more and more significant. Is this a new phenomenon characteristic of only Europe and why has it increased so much in the past decade?

The issue of emigration must be tackled from several aspects of which I will focus on three in my present paper. These are the necessity of finding employment abroad, the options of the individual worker and the policies of the host country in assisting settlement of the immigrant. Earlier this year, with the help of a TEMPUS grant, I had the opportunity to take a study trip in Belgium specialising in this topic. I would also like to share the experiences of this one-week program with you.

Keywords: emigration, internal movement of labour, support of mobility, settling in, unemployment, level of economic development

ÖSSZEFOGLALÓ

A Közép- Kelet Európában lezajló gazdasági és politikai rendszerváltás sok következménnyel jár, amely hatást gyakorolt többek között a népesség munkakörülményeire, jövedelmi helyzetére, életkörülményeire. Ezek a változások együtt jártak a társadalmi és gazdasági nyitottság megjelenésével és a több területen is átélhető szabadság érzésével. Kérdés, hogy ki, mit kezd a saját élethelyzetében a szabadsággal? A lehetőségek között a 2004-es EU csatlakozás után egyre nagyobb jelentőséggel bír a kivándorlás. Vajon új jelenség-e a migráció, csak Európára jellemző-e és mennyire erősödött fel az elmúlt évtizedben?

A kivándorlás kérdéskörét több szempontból kell körül járnunk, amelyekből hármat szeretnék részletezni jelen írásomban. Ezek a külföldi munkavállalás kényszere, az egyén lehetőségei és a fogadó ország beilleszkedést segítő tevékenysége.

Ebben az évben volt szerencsém TEMPUS támogatással egy szakértői tanulmányúton részt venni Belgiumban. Az egy hetes kinn tartózkodás tapasztalatait is szeretném megosztani az olvasókkal.

Kulcsszavak: kivándorlás, belső munkaerőmozgás, mobilitás támogatása, beilleszkedés, munkanélküliség, gazdasági fejlettség

A MIGRÁCIÓ ALAKULÁSA MAGYARORSZÁGON AZ ELMÚLT ÉVTIZEDBEN

A népességvándorlás megértése érdekében először arról kell gondolkodnunk, hogy mi is váltja ki ezt. Több írás jelent meg ezzel kapcsolatban, amelyek közül kiemelem Szabó Laura „Gazdasági, vagy jólét migráció” című cikkét. Természetesen meg kell jegyezni, hogy a két kivándorlást kiváltó tényező között erős az összefüggés, hiszen gazdasági alapon teremtik meg az egyéni jólétet. A teljesség kedvéért az EU-ba történő belépés előtti időszakról is ejtsünk szót.

A rendszerváltást megelőzően a népesség mozgásáról Magyarországon nem beszéltek, arra inkább az 1990-es években terelődött a figyelem. A munkaerőmozgás az új gazdasági és társadalmi rendszer első két évtizedében mérsékelt volt, a teljes vándorlási arányszám 2009-ben is csak 3,2 volt. (Forrás: Albert Fruzsina, Hárs Ágnes) A mutatószám azt jelzi, hogy a betelepülő és kivándorló lakosságnak mi az eltérése 1000 lakosra vetítve. Adott esetben 1000 lakosra 3,2 fő többlet jutott. Érdekes, hogy a 90-es években nem történt jelentős mozgás, annak ellenére, hogy 1997-ben a munkanélküliség Magyarországon elérte a 12%-ot. Igaz, hogy a 90-es évek közepétől emelkedni tudott a magyar GDP és javult az életszínvonal. Ezt követően még az EU csatlakozás felerősödött a társadalmi polarizáció és jelentős mértékben elszegényedett rétegek alakultak ki. Gondolhatunk itt a szakképzetlenekre és a roma kisebbség helyzetére. Érdekes módon azt figyelhettük meg, hogy a szakképzetlen vagy alacsonyan képzett munkaerőnek volt még némi ideje az intenzívebben működő gazdálkodásra történő felkészülésre. Saját megfigyelésem, hogy a 90-es években, a mezőgazdaságban nagy számban foglalkoztattak alkalmi munkavállalókat, az infrastrukturális beruházások – telefon rendszer kiépítés, szennyvíz hálózat fejlesztés - jelentő számban szívták fel a munkaerőt. Természetesen kezdett „érni a helyzet”, hiszen ezek a munkahelyek kevésbé stabil és alacsony szintű jövedelmet biztosítottak. A társadalom szétszakadása kezdett felerősödni.

Ma már ezek a munkalehetőségek is megszűntek, hiszen a komoly fizikai munkaerőt igénylő feladatok ellátást is túlnyomórészt gépek végzik. Ezeket az eszközöket képzett szakemberek tudnak irányítani és valljuk be, nem is szíves bízta a tulajdonos a több tízmillióes eszközt hozzá nem értő, szakmai intelligenciával nem rendelkező személyekre. A helyzet változása felerősítette a folyamatokat és megindult kis számban, de annál nagyobb feltűnéssel járó kivándorlás. Gondoljunk Franciaországra vagy Kanadára.

Az EU csatlakozást megelőzően felfokozódtak a várakozások és mindenki a tíz csatlakozó volt szocialista ország polgárainak áttelepülésétől tartott. Megjelentek azok a félelmek is, amelyek a helyi lakosság munkanélküliségét vetítették előre. Ezek azonban két ok miatt nem lehettek megalapozottak, egyrészt a népességmozgás nem egyik napról a másikra alakul ki, másrészt a régi tagállamok átmenetileg korlátozhatták az újonnan csatlakozók polgárainak munkavállalását. Későbbiekben láthatjuk ennek sajátos hatását, hiszen a náluk megjelenő hiányszakmákban engedélyezték a munkaviszony létesítését, máshol nem. Ez a gondolkodásmód természetesen befolyásolta a külföldön munkát vállalók szakképzettségi szintjét és összetételét. Az Európai Unióhoz történő csatlakozásra a magyarok nem reagáltak érzékenyen, a ki –és bevándorlás alacsony szinten stabilizálódott.

A népességmozgást a csatlakozást követően más tényezők is befolyásolták. A pénzügy és gazdasági válság hatására Magyarországon is kemény „megszorítások” következtek be. A méltán nagyvonalúnak nevezett szociális háló, biztonsági rendszer gyengült. Gondoljunk a nyugdíjrendszer átalakulására – korhatár emelkedés, 13. havi nyugdíj elvonás – az egészségügyi rendszer részben fizetőség tételére, gyógyszer támogatás csökkentésére. A korábbi rendszerből eredő biztonságérzet csökkent, ami a migráció erősödésének irányába hat.

Nem feledkezhetünk meg arról sem, hogy a migrációnak költségei vannak, és kockázattal jár, amelyeket nem tud mindenki vállalni. Külföldön munkát vállalni csak annak érdemes

tehát, akinek van megfelelő szakképzettsége és anyagilag képes elviselni egy kudarcot.

A fent leírtak szerint a helyzet a 2010-es évekre „érett meg” a migráció növekedésére. Érdemes megemlíteni, hogy a célországok is korlátozottak. Albert Fruzsina és Hárs Ágnes tanulmány a szerint a jellemző célországok a következők:

- a. Ausztria, ahová férfiak és nők kiegyenlített arányban mennek.
- b. Németország, ahová jellemzően férfiak vándorolnak ki.
- c. Az Egyesült Királyságba, Olaszországba és Spanyolországba inkább a nők próbálnak szerencsét.

Természetesen érdemes megemlíteni a statisztikákban kevésbé megjelenő belső népesség országhatáron belüli mozgását. A gazdaságilag elmaradott régiókból nagy számban települnek át ideiglenesen, vagy végleges a lakosok a jobb munkalehetőséget és megélhetést kínáló országrészekbe. Egy példa szerint az alacsonyabb GDP – kitermelő Észak –Alföldi régió esetében az elvándorlási különbség 2007-ben – 6,2 volt, vagyis jelentős népességcsökkenést okoz a vándorlás. Ennek természetesen más kedvezőtlen hatásai is vannak, melyeket másik írásomban fejtek ki részletesen. A belső mobilitás erősödése kívánt folyamat, sokk jobb, ha a munkaerő Magyarországon tud lehetőséget találni és gazdasági teljesítményt produkálni. ezt a folyamatot az állam támogatja, utazási költség térítéssel és lakhatási támogatással. Az igazi megoldás az volna, ha a gazdasági teljesítmények felzárkóztatása történe meg, de az erre irányuló törekvések az elmúlt években kevés eredményt hoztak. Azt is meg kell említenünk, hogy a jól képzett lakosság elvándorlása az elhagyott térségek leszakadását erősíti, így a két törekvésnek párhuzamosan kell eredményesen zajlania.

Napjainkra megteremtődtek a feltételei a munkaerő és lakosság vándorlásának Magyarországon, ami új helyzetet teremtett. A külföldiek befogadásának és a saját állampolgár „elengedésének” Európában már kialakult rendszere van, mit Magyarországnak is át kell vennie. A

migráció hatásait inkább saját javunkra kell fordítanunk és segíteni ezzel a gazdaság fejlődést.

A NÉPESSÉGVÁNDORLÁS ALAKULÁSA EURÓPÁBAN, AZ EU TAGÁLLAMOKBAN

A lakosság vándorlása nem új jelenség és nem köthető egyedül az Európai Unióhoz. A folyamatot nem a rendszer idézi elő az okokat, pusztán nagyobb lehetőség biztosít annak. A világ minden részén történelmileg zajló folyamatról beszélünk, példaként a legnagyobbakat említjük. Magyarország honfoglalása, Amerikai Egyesült Államok kialakulása, a függetlenség elnyerése, és a hódító háborúk sora köthető ehhez a jelenséghez. Egy permanens folyamatról beszélünk, amit megváltoztatni nem tudunk, kihasználni viszont célszerű.

Megnevezés	2010. év (%)	2013.év (%)
Albánia	41,7	44,1
Bulgária	17,2	18,9
Szerbia	16,8	18,4
Grúzia	16,6	16,4
Románia	14,9	16,6
Ukrajna	12	12,3
Szlovénia	7,4	7,7
Ausztria	6	6,1
Szlovákia	5,8	6,5
Magyarország	4,9	5,3
Olaszország	4,7	5

1. számú táblázat: Európai országok elvándorlási adatai

Forrás: ENSZ Seeming project 2014.

A népesség mozgása nem csak uniós jelenség, nézzük meg, hogyan alakult ez néhány kiemelt országban az elmúlt években. Néhány ország adatait az 1. számú táblázat szemlélteti:

Ha végignézzük a fenti adatokat, akkor megfigyelhetjük, hogy Magyarország ezen a téren egyáltalán nem élen járó, sőt kifejezetten alacsony a népességmozgás. Nem tekinthető megalapozottnak az a nézet, amely azt vizionálja, hogy a magyarok „menekülnek” az ország-

ból. Nézzünk szét a világban és reálisan értékeljük.

Ezek után nézzük meg az Európai Unióban zajló folyamatokat Szabó Laura cikkében megjelenő statisztikai adatok felhasználásával.

A második táblázat a migrációs deficitet, vagy többletet jelzi országonként. Az 1000 főre jutó nettó migrációs ráta a bevándorlók és kivándorlók számában mért különbség. A migrációs ráta értéke országonként megadja a be- és kivándorlás különbözetét.

Migrációs ráta	Országok neve
2-9	Island, Németország, UK, Portugália, Olaszország, Görögország, Beloruszia
1-2	Norvégia, Finnország, Ausztria, Spanyolország, Csehország, Szlovákia, Magyarország
nulla-mínusz 1	Törökország
mínusz 3 – mínusz 1	Litvánia, Lengyelország, Ukrajna, Románia, volt Jugoszláv tagállamok
mínusz 5 – mínusz három	Bulgária, Fehéroroszország, Horvátország

2. számú táblázat : Az ezer főre eső migrációs ráta értéke 2005

Forrás: Szabó Laura: Gazdasági vagy jóléti migráció - www.itvagyunk.eu letöltés dátuma: 2014. október

A táblázat azt igazolja, hogy a gazdaságilag fejletlenebb országokból indult meg a vándorlás a fejlettebb államok irányába. Magyarországra és környezetére nem volt jellemző sem a pozitív, sem a negatív hatás. Érdeemes megemlíteni, hogy a nyertesek – ha ezt lehet így értelmezni – a régi tagállamok, de eltérő a helyzete Spanyolországnak és Portugáliának. A migrációs veszteséget leginkább a volt szocialista államok viselték el, amelyeknél kevésbé volt előkészítve a gazdasági, politikai rendszerváltás. Közismert tény, hogy Magyarországon, a magántulajdonon alapuló gazdasági formáció alapjai már évekkel korábban meggyökeresedtek. Gondoljunk a GMK-ra, VGMK-ra vagy a mezőgazdaság-

ban elterjedt háztáji gazdaságokra. Érdekes a gyors kivándorlás a sötétzölddel jelölt volt szocialista országok esetében. Ezek Bulgária, Románia, Lengyelország, volt jugoszláv államok. Kifejezetten rossz a helyzet a napjainkban sokat emlegetett Ukrajnában, ahol az állam megteremtése után a nemzet megteremtését igyekeznek megvalósítani.

Kérdés, hogy mik okozták a migrációt, talán a munkanélküliség alakulása? Nyilvánvalóan ennek a tényezőnek volt köze hozzá, de nem feltétlenül jelölhetjük meg a munkalehetőségek hiányát okként.

A harmadik táblázat a munkanélküliségi rátákat mutatja meg országonként.

Megnevezés Munkanélküliségi ráta %	Országok neve
20-44	Volt jugoszláv tagállamok, Albánia
11-20	Bulgária, Lengyelország
9-11	Lettország, Törökország, Csehország, Németország, Franciaország, Spanyolország
6-9	Magyarország, Románia, Svédország, Portugália
4-5	Ausztria
1-4	Ukrajna, Beloruszia

3. számú táblázat: a munkanélküliség alakulása 2006.

Forrás: Szabó Laura: Gazdasági vagy jóléti migráció - www.itvagyunk.eu letöltés dátuma: 2014. október

Az adatokat összehasonlítva láthatjuk, hogy nem ugyanazok az országok mutatnak kedvezőtlen helyzetet.

A munkanélküliségi ráta Bosznia-Hercegovinában (44%), Macedóniában (37,7%) és Szerbia-Montenegróban (30%) a legmagasabb, de nagyon magasnak mondható Lengyelországban is (19,5%).

A viszonylag magas munkanélküliséggel sújtott országokban is tapasztalhatunk alacsony migrációs hatást, például Törökország, de alacsony

munkanélküliség esetén is megfigyelhető a magas kivándorlási arány. Erre jó példa Ukrajna.

Nem vitathatjuk, hogy a munkalehetőségek hiánya befolyással van a népesség mozgására, de több más szempont is megjelenik. Ezekről az országoként eltérő okokról Magyarország esetében a II. szakaszban részletesen írtam, ezt a többi nemzet esetében másik cikkben tudom elemezni.

Még egy szempontot érdemes vizsgálni, szintén Szabó Laura adatgyűjtésének elfogadásával. Kérdés, hogy mennyire befolyásolja a szegénység a migrációt. A statisztikai adatok szerint a legmagasabb egy főre eső jövedelem Norvégiában, jelentkezik, igen jó értékkel mutatkozik Ausztria és Magyarország valamivel a középmezőny alatt helyezkedik el és kedvezőtlen képet mutat Albánia, Szerbia és Montenegró

A három tényező együttesen jelezheti a migráció valós okait. Elfogadva azt, hogy más tényezők is említésre méltó befolyást gyakorolnak, népesség vándorlásra, megfigyelhetjük, hogy ott a legmagasabb a migráció, ahol a munkanélküliség és a viszonylagos szegénység egy időben jelenik meg.

Az európai népességmozgás főbb tényezőiből levonható az a következtetés, hogy azt több tényező indukálja és azt is, hogy az mindig is jelen volt és hosszú távon felkészülhetünk annak hatásaira. Véleményem szerint a lakosság mozgását el kell fogadnunk és azt prognosztizálható gazdasági tényezőként kell kezelnünk.

EGY EURÓPAI ORSZÁG TAPASZTALATAI

A TEMPUS Alapítvány jóvoltából ebben az évben március 17-től 22-ig szakértői tanulmányúton vehettem részt Belgiumban. Gent városában és környező településeken tett látogatások, valamint Brüsszelben, a szakminisztériumban meghallgatott előadások több következtetés levonását tették lehetővé.

- a. A volt szocialista országok hasonló problémákkal küzdenek a munkanélküliség, az alacsony életszínvonal, valamint az elvándorlás területén.

- b. A migráció kezelésében több évtizedes múlttal rendelkező országok számára ez már ez természetes jelenség, amit képesek hatékonyan kezelni. Számukra a bevándorlók munkaerő utánpótlást jelentenek, és igyekeznek a képzésüket, beilleszkedésüket segíteni.

Az egy hét során több általános - és középiskolában tettünk látogatást és tapasztalataink szerint minden intézményben legalább 7-8 nemzetiséghez tartozó fiatal tanult vegyes korösszetételben. Természetesen minden intézményben találkozhattam magyar gyermekekkel, fiatalokkal. A csoportban egyedüli magyarként mindig megkerestem őket és faggattam tapasztalataikról. A gondolataikat több szempontból az alábbiak szerint összegezhetjük:

- a. Munkalehetőség szempontjából kedvezőek voltak a tapasztalataik, amelyek természetesen a szülők véleményén alapultak. Elmondták, hogy a legegyszerűbb szakmunka esetén is kedvezőek a bérszponyok és nem félnek a tartós munkanélküliségtől. A fogadó ország a bevándorlókat potenciális munkaerő utánpótlásként kezeli.
- b. A képzés megoldja a kulturális, nyelvi és vallási különbségek nehézségeit. Az érkező családok gyermekeit először úgynevezett „reception” csoportokban fogadják, ahol nyelvet tanulnak, és rengeteget gyakorolnak. Ezekben a csoportokban tanulják egymás vallásának alapvető elemeit és megszokják az együttélést. Fontos szempont volt a kis csoport létszám, ami 4-6 főt jelent.
- c. Minden iskolában van külföldiek beilleszkedéséért felelős csoport, amely pedagógusokból áll, akik nem tanítanak, hanem a külföldiek „patrónusai”. Minden nevelőhöz 5-6 gyermek beilleszkedését segíti, rendszeresen látogatja a családokat és kezeli az anyagi és társadalmi különbségek hatásait. mindenre van oktatási szakember, energia és minden helyzetben megnyilvánul a megértés.

- d. Általános beilleszkedés területén pozitívak a tapasztalatok nincsenek ellentétek, egy sokszínű világ egyik elemének érzik magukat. Számukra már természetes, hogy ott élnek ebben a közegben.

Általánosságban megfigyelhető volt a befogadás, annak érzete, hogy az ország potenciális munkaerőként tekint az érkező migránsokra.

A mindennapokban megfigyelhető volt, hogy jól működő jogrendszer segíti a társadalom működését és udvarias, de határozott rendőri jelenlét volt a közterületen. Soha nem tapasztaltunk atrocitást, de egyértelmű volt az is, hogy szükség esetén határozott lesz a fellépés. Egy igen vegyes társadalomban az utcán mindig biztonságban érezhettük magunkat. Megszokottá vált az az érzés, hogy a globalizáció hatásai minden szempontból kezelhetőek. Úgy gondolom, hogy Magyarországnak és fejlődése érdekében Jász-Nagykun-Szolnok megyének is fel kell készülnie hasonló feladatok ellátására.

ÖSSZEGRZÉS

A munkaerő és a személyek szabad mozgását biztosító EU létrejötte előtt is jelen volt a társadalmakban a migráció. Az EU ennek kereteket adott és igyekezett azt szabályozottá tenni.

FELHASZNÁLT IRODALOM:

- [1.] Szabó Laura: Gazdasági vagy jóléti migráció - www.ittvagyunkeu. letöltés dátuma: 2014. október
- [2.] Albert Fruzsina - Hárs Ágnes: A kivándorlás és a belső vándorlás társadalmi hatásai Közép-Kelet Európában. Európai Bizottság foglalkoztatásért, szociális ügyekért és társadalmi befogadásért felelős főigazgatósága Budapest 2013

Magyarországon a politikai rendszerváltást követően foglalkoztak a munkaerő mozgásával. A korábbi jóslatok a népesség vándorlásának gyors növekedését prognosztizálták a csatlakozást követően. Ez nem következett be, ennek több oka van, közöttük a meglévő szociális biztonság, a viszonylagos elfogadható életszínvonal. Természetesen a régebbi tagországok munkavállalást korlátozó intézkedései is. A statisztikai adatokon alapuló megfigyelésekből azt a következtetést vonhatjuk le, hogy azokban az országokban gyorsult fel a migráció, amelyekben a munkanélküliség és az alacsony életszínvonal egy időben volt jelen.

Azt a következtetést egyértelműen levonhatjuk, hogy a munkaerő és a személyek mozgása gazdasági tényező. amellyel számolni kell.

Egy nyugati – európai ország gyakorlatát megismerve megállapítható, hogy a beérkező migránsokat tekinthetjük az „előregedő Európában” munkaerő utánpótlásnak és annak gazdasági hasznait ki lehet és ki is kell használni. Sajnos az is megállapítható, hogy gazdasági nehézségek várhatóak azokban az országokban, ahová nem áramlik külső munkaerő ezen az úton.

Minden racionálisan gondolkodó országban fel kell készülni a folyamatok minden szempont szerinti kezelésére